

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
AKADEMINĖS ETIKOS IR PROCEDŪRŲ KONTROLIERIUS**

**SPRENDIMAS
DĖL BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO VADOVO AUTORYSTĖS**

2020 m. gegužės 26 d. Nr. SP-8
Vilnius

Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius (toliau – kontrolierius), vadovaudamasis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (toliau – MSI) 17 straipsnio 1 dalimi ir Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. XI-1583 „Dėl Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos įsteigimo ir Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų patvirtinimo“, 13 punkto 1 papunkčiu ir išnagrinėjęs A. B.¹ (toliau – pareiškėjas²) 2020 m. sausio 10 d. gauto skundo dalį dėl bendraautorystės publikacijoje (toliau – skundas) ir pateiktą informaciją,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas skunde atkreipė dėmesį, kad kontrolierius nagrinėdamas 2014 m. skundą neatliko 2005 m. baigiamojo magistro darbo teksto analizės ir jo bei 2005 m. ir 2009 m. publikacijų lietuvių ir anglų kalbomis sutapčių analizės, nors 2009 m. publikacija anglų kalba, kurioje pareiškėjas nenurodytas bendraautoriumi, yra baigiamojo magistro darbo ir 2005 m. publikacijos lietuvių kalba, kurios autoriais nurodyti pareiškėjas ir baigiamojo magistro darbo vadovas, plagiatas.

Be to, pareiškėjas skunde nurodė, kad kontrolierius, išnagrinėjęs 2014 m. skundą, 2015 m. sprendime konstatavo akademinės etikos principo pažeidimą publikacijoje anglų kalba, o publikacijos lietuvių kalba autorystė 2014 m. nebuvo ginčijama dėl to, kad nebuvo žinoma, kad baigiamojo magistro darbo vadovas, neprisidėjęs prie publikacijos, parengtos baigiamojo darbo pagrindu, rengimo, negali būti publikacijos bendraautoriumi, todėl skunde pareiškėjas, be kita ko, prašo išsiaiškinti ir įvertinti, ar universiteto³ profesorius⁴, kuris kartu buvo ir baigiamojo magistro darbo vadovas (toliau – profesorius), nepažeidė baigiamojo magistro darbo vadovo ir mokslininko etikos, ar galėjo būti publikacijos lietuvių kalba bendraautoriumi.

¹ Tarnybai asmens duomenys žinomi, tačiau čia ir toliau – neskelbtini. Pareiškėjo inicialai sprendimo tekste vartojami išgalvoti, taip užtikrinant asmens duomenų apsaugą ir išvengiant asmens atpažįstamumo.

² Kontrolieriaus sprendimo tekste „pareiškėjas“ apibendrintai, nesiejant su pareiškėjo lytimi, vadinamas vyriškosios giminės daiktavardžiu.

³ Tarnybai universiteto duomenys žinomi, tačiau čia ir toliau – neskelbtini.

⁴ Kontrolieriaus sprendimo tekste „profesorius“, „baigiamojo magistro darbo vadovas“ apibendrintai, nesiejant su pareiškėjo lytimi, vadinamas vyriškosios giminės daiktavardžiu.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2014–2015 m. buvo išnagrinėtas skundas ir priimtas sprendimas dėl daugelio iš skunde nurodytų aplinkybių, t. y. su bendraautoryste susiję klausimai publikacijoje anglų kalba, todėl jos nelaikytinos naujomis aplinkybėmis ir iš naujo nebus nagrinėjamos. 2014 m. skunde nebuvo išnagrinėtas baigiamojo magistro darbo vadovo bendraautorystės klausimas publikacijoje lietuvių kalba, todėl Tarnyboje nagrinėjant skundą, be kitų įrodymų, gautų nagrinėjant skundą, naudojami susiję įrodymai, surinkti nagrinėjant 2014 m. skundą.

Atsižvelgiant į tai, kad publikacija lietuvių kalba buvo parengta dar neapginto baigiamojo magistro darbo pagrindu, Tarnyba aiškino, kokia apimtimi gauti tyrimo duomenys, atliekant tyrimą ir jo (tyrimo) pagrindu rengiant baigiamąjį magistro darbą, buvo panaudoti publikacijoje lietuvių kalba.

2014 m. skundo medžiagoje yra profesoriaus Tarnybai teikti paaiškinimai dėl publikacijos lietuvių kalba rengimo eigos ir autoriaus indėlio minėtoje publikacijoje. Profesorius nurodė, kad publikacija lietuvių kalba buvo parengta jo vadovaujamo studento baigiamojo magistro darbo pagrindu, „jį sutraukiant“. Profesorius teigė, kad jis kaip baigiamojo magistro darbo vadovas buvo atsakingas už darbą, o publikacija buvo „papildomas veiksmas, sutraukiant [baigiamąjį magistro] darbą“. Profesorius negalėjo nurodyti, kokios konkrečiai publikacijos dalies ar pastraipos autoriumi jis yra, tačiau kadangi jis buvo baigiamojo magistro darbo vadovas, visi veiksmai, profesoriaus manymu, turėtų būti suprantami „in corpore“. Profesorius iš dalies sutiko, kad studento baigiamojo magistro darbo vadovas pagal universiteto teisės aktus galbūt ir nėra baigiamojo magistro darbo autorius, nes studento baigiamasis magistro darbas yra savarankiškas darbas, tačiau ši situacija, pasak profesoriaus, nėra apibrėžta, nes „nėra apibrėžta savarankiškumo sąvoka“. Baigiamojo magistro darbo vadovas, parūpinęs studentui reikalingą įrangą bandymams, profesoriaus nuomone, „prisideda prie produkto atsiradimo“ (Tarnybos 2015 m. sausio 15 d. posėdžio protokolas). *Atkreiptinas dėmesys į teismų praktiką, kurioje „darbo vadovas gali prisidėti metodologine, organizacine pagalba, tačiau vadovo prisidėjimo vertinimas kaip bendraautorystės pažeistų akademinės etikos principus, nes būtų sukuriama situacija, kai magistro darbo dalis galėtų būti rašoma magistrinio darbo vadovo“ (civilinė byla Nr. e2-3232-580/2018).*

Nagrinėjant skundą susidūrus su neaiškumais, Tarnyba kreipėsi į profesorių, prašydama paaiškinti jo 2015 m. sausio 15 d. posėdžio Tarnyboje metu nurodytų veiksmų „jį sutraukiant“, „papildomas veiksmas, sutraukiant darbą“, „in corpore“ turinį.

Profesorius atsisakė teikti paaiškinimus, tačiau nurodė, kad jis, kaip vienas iš publikacijos lietuvių kalba autorių, „kūrė [publikacijos lietuvių kalba] struktūrą ir turinį“. Duomenų, patvirtinančių publikacijos lietuvių kalba struktūros ir turinio kūrimą, profesorius nepateikė.

Nagrinėjant skundą, Tarnybai buvo pateikta informacija ir ją patvirtinantys duomenys apie tyrimo eigą, tyrimo metodus, tyrimo metu gautus ir baigiamajame magistro darbe bei publikacijoje lietuvių kalba naudotus duomenis. Taip pat buvo pateikta informacija apie minėtų tyrimo duomenų apdorojimą, analizę, jų grafines atvaizdavimas ir kitaip vizualizuoti tyrimo duomenys. Minėtos pateiktos informacijos ir ją patvirtinančių duomenų pagrindu darytina išvada, kad tyrimą atliko, tyrimo duomenis apdorojo, jų analizę ir vizualizaciją atliko baigiamąjį magistro darbą apgynęs studentas. *Atsižvelgiant į tai, kad iki šio kontrolieriaus sprendimo priėmimo dienos Tarnyboje nebuvo gauta duomenų, kurių pagrindu būtų kvestionuojamas baigiamąjį magistro darbą rengusio*

studento savarankiškumas, preziumuojama, kad baigiamąjį magistro darbą parengęs studentas baigiamajame magistro darbe naudojo savarankiškai gautus tyrimo duomenis.

Siekiant nustatyti profesoriaus autorinį indėlį publikacijoje lietuvių kalba buvo naudojama PlagScan tekstų sutapčių nustatymo programa, kuria gautų rezultatų pagrindu Tarnyboje buvo atliktas baigiamojo magistro darbo ir publikacijos lietuvių kalba tekstų palyginimas ir parengta tekstų sutapčių analizės ataskaita⁵.

Išanalizavus ir įvertinus publikacijos lietuvių kalba ir baigiamojo magistro darbo tekstų sutaptis, nustatyta, kad publikacijoje lietuvių kalba yra pateikti sutrumpinti baigiamojo magistro darbo skyriai, kai kurie skyriai neįtraukti į publikacijos lietuvių kalba tekstą. Publikacijos lietuvių kalba aprašyti tyrimo metodai yra tapatūs baigiamajame magistro darbe taikytiems metodams. Publikacijoje lietuvių kalba aprašyti tyrimo rezultatai yra tapatūs baigiamajame magistro darbe nurodytiems rezultatams, išskyrus keletą duomenų, kurių procentinės išraiškos neženkliai (paprastai 1 proc.) skiriasi. Kai kuriose publikacijos lietuvių kalba teksto vietose naudojami skirtingi esmės nekeičiantys žodžių junginiai ar kiti redakcinio pobūdžio pakeitimai (pvz., „reikalingą darbą“ – „reikalaujantį darbą“; „kaskart reikalaujama objektyvumo“ – „reikalaujama nuolat išlikti objektyviais“; „situaciją nurodo“ – „situaciją įvardija“), tačiau naujų tyrimo duomenų, lyginant su baigiamojo magistro darbo tyrimo duomenimis, publikacijoje lietuvių kalba nenaudojama. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad publikacijos literatūros sąrašė nauji šaltiniai, lyginant su baigiamojo magistro darbo literatūros sąrašu, nenurodyti.

Atlikus publikacijos lietuvių kalba ir baigiamojo magistro darbo paveikslų palyginimą, nustatyta, kad publikacijoje lietuvių kalba pateikta iš viso 11 paveikslų, kurie yra tapatūs baigiamajame darbe pateiktiems paveikslams.

Atsižvelgiant į tai, kad baigiamasis magistro darbas buvo rengiamas ir jame naudojami tyrimo duomenys buvo apdoroti, išanalizuoti, nubraižyti grafikai, kitaip atvaizduoti tyrimo duomenys savarankiškai baigiamąjį magistro darbą parengusio studento, kad apdorotų, išanalizuotų minėtų duomenų pagrindu, nenaudojant naujų duomenų, buvo parengta publikacija lietuvių kalba, kad Tarnyboje nebuvo gauta duomenų, kurių pagrindu būtų kvestionuojamas baigiamąjį magistro darbą rengusio studento savarankiškumas, darytina išvada, kad tik studentas gali būti laikomas prisidėjusiu prie publikacijos lietuvių kalba sukūrimo – autoriumi, o profesorius, apie kurio, kaip asmens, prisidėjusio prie publikacijos lietuvių kalba sukūrimo, autorinį indėlį duomenų Tarnyboje nebuvo gauta, nėra bendraautoris, ir pripažįstant sąžiningo tyrimo ir tiesos siekimo idealus mokslinėje veikloje, profesoriaus, kaip autoriaus, nurodymas turėtų būti pašalintas iš publikacijoje lietuvių kalba nurodytų autorių sąrašo.

Siekiant išsiaiškinti baigiamojo magistro darbo vadovo pareigų ir funkcijų reglamentavimą universitete 2004–2005 m. laikotarpiu, Tarnyba kreipėsi į universitetą. Universitetas informavo, kad „2005 m. ruošiant baigiamuosius darbus buvo vadovautasi [mokslo ir studijų institucijos] Baigiamųjų darbų rengimo, gynimo ir saugojimo tvarka ([patvirtinta] Senato komisijos 2005-06-02 posėdyje <...>).“ Be to, universitetas patvirtino, kad „susipažinus su 2005 m. Senato protokolais

⁵ Tekstų sutapčių vertinimo ataskaita saugoma Tarnyboje, skundo byloje. Minėta ataskaita neviešinama.

darytina išvada, kad Jums siūsta [2005-06-02 patvirtinta] Baigiamųjų darbų rengimo, gynimo ir saugojimo tvarkos redakcija buvo seniausia, veikusi viso Universiteto mastu“.

Atsižvelgiant į tai, kad Baigiamųjų darbų rengimo, gynimo ir saugojimo tvarka universitete buvo patvirtinta 2005 m. birželio 2 d. ir baigiamasis magistro darbas buvo parengtas iki 2005 m. birželio mėn., o pagal skundo objektą vertinami baigiamojo magistro darbo vadovo veiksmai rengiant baigiamąjį magistro darbą, minėtas teisės aktas nebuvo taikomas.

Atsižvelgiant į tai, kad publikacijos lietuvių kalba rengimo ir baigiamojo magistro darbo gynimo procesas vyko 2004–2005 m. laikotarpiu, nagrinėjant skundą atitinkamai taikytinos Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 2004-10-12–2005-06-29 laikotarpiu ir Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2003-03-05–2006-10-11 laikotarpiu galiojusios redakcijos.

Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnio 5 dalies 1 punkte nustatyta, kad mokslininkai ir kiti tyrėjai privalo laikytis mokslinės ir profesinės etikos normų, tačiau mokslinės ir profesinės etikos normos, susijusios su autoriaus nurodymu publikacijoje, 2004–2005 m. laikotarpiu nebuvo reglamentuojamos, ir minėta pareiga laikytis mokslinės ir profesinės etikos normų negalėjo būti įgyvendinama, todėl *konstatuoti profesoriaus pažeidimą mokslinės ir profesinės etikos, susijusios su autoriaus nurodymu publikacijoje, požiūriu nėra pagrindo, tačiau šiuo metu mokslinės ir profesinės etikos nuostatos reglamentuojamos tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. Šiuo atveju paminėtini Europos mokslų akademijų federacijos, kurios viena iš narių yra Lietuvos mokslų akademija⁶ (toliau – LMA), Europos elgesio kodekse mokslinių tyrimų etikos klausimais⁷ (pataisytas leidimas) (toliau – Kodeksas) įtvirtinti mokslinių tyrimų etikos principai ir geroji mokslinių tyrimų praktika ir Lietuvos universitetų rektorių konferencijos Publikavimo etikos gairėse⁸ įtvirtinti bendrieji autorystės principai.*

Kodekse skelbiama, kad „visi autoriai susitaria dėl autorystės eilės tvarkos ir pripažįsta, kad pati autorystė grindžiama svarbiu įnašu planuojant mokslinius tyrimus, renkant atitinkamus duomenis, analizuojant ar aiškinant rezultatus.“ Taip pat Kodekse numatyta, kad „geroji mokslinių tyrimų praktika remiasi pagrindiniais mokslinių tyrimų etikos principais“, iš kurių vienas – „atskaitomybės už mokslinius tyrimus nuo jų sumanymo iki skelbimo, už jų valdymą ir organizavimą, mokymus, vadovavimą, konsultavimą ir platesnį jų poveikį.“ (pabraukta mūsų).

Publikavimo etikos gairių 3 punkte nustatyta, kad „Autorystė turi būti priskiriama tik tiems asmenims, kurie esmingai prisidėjo prie tyrimo koncepcijos, jo įgyvendinimo ar interpretacijos <...>, t. y. kurie tenkina šiuos kriterijus: pritarimas galutinei spausdinti teikiamai darbo versijai <...>; atsakomybės prisiėmimas už tai, kad visi su darbo tikslumu ar akademinio sąžiningumu susiję klausimai buvo tinkamai išanalizuoti ir išspręsti <...>; ir bent du iš šių kriterijų: tyrimo idėja ar dizainas <...>; duomenų rinkimas ir apdorojimas <...>; duomenų analizė ir interpretacija <...>; atskirų darbo dalių / skyrių parašymas ar kritiškas perrašymas / tobulinimas (literatūros apžvalgos sintezė ar tyrimo rezultatų dalis) <...>“. Publikavimo etikos gairių 4 punkte nustatyta, kad „visi asmenys, nurodyti kaip autoriai, turi tenkinti šių gairių 3 punkte išdėstytus kriterijus, ir visi juos tenkinantys turi būti nurodyti kaip autoriai.“ Publikavimo etikos gairių 5 punktas: „Asmenys, kurie

⁶ Vienas iš LMA svarbiausių strateginių tikslų – puoselėti <...> mokslinių tyrimų etiką (LMA 2018 m. ataskaita, 7 psl.).

⁷ Oficialus The European Code of Conduct for Research Integrity pataisyto leidimo vertimas į lietuvių kalbą: <<https://www.allea.org/wp-content/uploads/2018/06/LI-ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2018-Digital-final-20062018.pdf>>.

⁸ Lietuvos universitetų rektorių konferencijos Publikavimo etikos gairės (patvirtintos Lietuvos universitetų rektorių konferencijos 2019 m. vasario 8 d. posėdyje).

netenkina šių gairių 3 punkte išdėstytų kriterijų, turėtų būti nurodyti tik padėkos (angl. Acknowledgements) skiltyje“ (pabraukta mūsų).

Komisijos rekomendacijoje dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso (2005/251/EB) nustatyta, kad „Mokslininkai turėtų orientuoti savo mokslinius tyrimus į žmonijos gerovę ir mokslo žinių ribų plėtimą tuo pat metu pagal pripažintus etikos principus ir praktiką naudodamiesi minties ir išraiškos laisve bei laisve nustatyti metodus, kuriais bus sprendžiamos problemos.

Tačiau mokslininkai turėtų pripažinti šios laisvės apribojimus, galinčius atsirasti tam tikrose mokslinių tyrimų aplinkybėse (įskaitant vadovavimą mokslinei veiklai, konsultavimą ir valdymą) ar kylančius dėl veiklos suvaržymų, pvz., dėl biudžeto ar infrastruktūros, arba – pramonės sektoriuje – dėl intelektinės nuosavybės apsaugos. Tačiau tokie apribojimai neturėtų prieštarauti pripažintiems etikos principams ir praktikai, kuriais mokslininkai turi vadovautis.“⁹

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse atitinkamai nustatyta, kad „autorius yra kūrinį sukūręs fizinis asmuo“, „fizinis asmuo, kurio vardas įprastu būdu nurodytas kūrinyje, yra laikomas to kūrinio autoriumi, jeigu neįrodyta kitaip <...>“. To paties įstatymo 7 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „bendraautoriumi nelaikomas asmuo, suteikęs materialinę, techninę ar organizacinę pagalbą kuriant kūrinį.“

Universiteto Akademinės etikos kodekso (patvirtintas 2004 m.) (toliau – Kodeksas) 4.1 punkte nustatyta, kad „mokslinė veikla turi būti grindžiama sąžiningo tyrimo ir tiesos siekimo idealais.“

Atsižvelgiant į tai, kad profesorius, kuriam taikomi aukšti profesionalumo standartai, kaip buvęs baigiamojo magistro darbo vadovas, žinojo / turėjo žinoti, kad publikacija lietuvių kalba buvo parengta studento baigiamojo magistro darbo pagrindu, kad autorius yra kūrinį sukūręs asmuo, kad mokslinė veikla grindžiama sąžiningo tyrimo ir tiesos siekimo idealais, į tai, kad dėl akademinės etikos reglamentavimo spragų nėra pagrindo konstatuoti akademinės etikos pažeidimo, konstatuotina, kad profesoriaus sąžiningo tyrimo ir tiesos siekimo idealų nepaisymas ir neveikimas, t. y. nesiėmimas jokių veiksmų, kad jo, kaip autoriaus, nurodymas būtų nepateikiamas / pašalintas iš publikacijos lietuvių kalba autorių sąrašo ir / ar studento, sukūrusio kūrinį (publikaciją lietuvių kalba), autorystė būtų pripažinta, prieštaravo Akademinės etikos kodekso 4.1 punkto nuostatai ta apimtimi, kuria nustatyta, kad mokslinė veikla turi būti grindžiama sąžiningo tyrimo ir tiesos siekimo idealais.

Kontrolierius, išanalizavęs ir įvertinęs pateiktą informaciją ir ją patvirtinančius dokumentus bei teisinį reglamentavimą, ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 11 dalies 10 punktu,

n u s p r e n d ė:

pripažinti skundą nepagrįstu.

⁹ 2005 m. kovo 11 d. Komisijos rekomendacija dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso (2005/251/EB): <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0251&qid=1399637238252&from=LT>>.

Kontrolieriaus sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Vilniaus apygardos administraciniam teismui (Žygimantų g. 2, 01102, Vilnius) per vieną mėnesį nuo šio sprendimo įteikimo datos.

Akademinės etikos ir procedūrų kontrolierė

Loreta Tauginienė